

Základní odborná škola čs. textilního průmyslu v Jeseníku

Pavel Macháček, Vlastivědné muzeum Jesenicka

Situace v textilním průmyslu na Jesenicku po 2. světové válce

Po více jak šesti letech se v květnu 1945 stalo Jesenicko opět součástí obnoveného československého státu. Konec války znamenal pro místní textilní průmysl možnost obnovy předválečné výroby, ale cesta k navázání bývalé slávy nebyla jednoduchá. V průběhu války totiž prakticky ustal export a výroba byla zcela podřízena válečnému hospodářství. Místo kvalitního zboží, které by bylo žádáno na zahraničních trzích, se vyráběla hrubá plátna pro potřeby armády nebo na pracovní obleky a nemocniční pláště. Část výrobních prostor byla dokonce přebudována na provozy vyrábějící přímo vojenský a muniční materiál. Dalším limitujícím faktorem, který hrál důležitou roli v zamýšlené obnově textilní výroby, byl nedostatek pracovních sil. Přestože se v posledních letech války pracovalo 60 hodin týdně na dvě směny, rozsah vlastní textilní výroby klesal a trpěl úbytkem kvalifikovaných odborníků, kteří museli obléci uniformu wehrmachtu. Tato situace byla typická nejen pro Jesenicko, ale prakticky pro celé pohraničí.

Vzhledem k plánovanému odsunu německého obyvatelstva z Československa v roce 1946 bylo navíc jasné, že se tento problém ještě prohloubí. To byly okolnosti, které vedly k myšlence urychleně zajistit výchovu nových kvalifikovaných odborníků schopných nastoupit na pracovní místa v textilním průmyslu v pohraničí za odcházející německé obyvatelstvo. Světlo světa tak spatřila koncepce budování základních odborných škol (dále jen ZOŠ) přímo ve výrobních závodech. V poválečném období jich v Československu vznikly téměř čtyři desítky a jejich statut schvalovalo ministerstvo školství a osvěty často až dodatečně. Jejich cílem bylo, podobně jako v případě ZOŠ v Jeseníku, „*poskytnouti mladistvým zaměstnancům odborné vědomosti, potřebné pro jejich zaměstnání a zároveň prohloubení všeobecného vzdělání, které potřebují jako řádní občané Československé republiky a platné složky hospodářského života.*“¹ Vznikající podnikové ZOŠ byly postaveny na roven veřejných základních odborných škol.

Na Jesenicku tradice textilních škol v podstatě neexistovala. Jedinou výjimku tvořily 100 let staré pokusy s přadláckými školami. V polovině 40. let 19. století se pokusil tomíkovický faktor Arnošt Latzel čelit odbytové krizi v textilním podnikání tím, že nechal zřídit na svém statku přadláckou školu pro výuku nového technologického postupu ve výrobě příze - tzv. vestfálské metody. Tato metoda představovala souhrn prací vedoucích k upředení jemného a pevného vlákna, které se vyrovnalo strojové přízi a šlo z něho utkat kvalitnější plátno. Výuka probíhala od října 1845 do března 1846 a škola se mohla pochlubit jak kvalitní přízí, tak i řadou zaškolených tkalců. O novou metodu nabízející větší možnosti na trhu se záhy začal zajímat i vratslavský biskup, který nechal na svých statcích podle tomíkovického vzoru zřídit další přadlácké školy. Zájem projevilo i město Zlaté Hory a někteří drobní šlechtici držící na Jesenicku nevelké majetky. V Bernarticích pak zavedl výuku vestfálské metody Arnoštův bratr Josef Latzel. Přes počáteční úspěch se ale brzy ukázalo, že samotní tkalci nejsou schopni si ze svých vlastních prostředků pořídit nový typ kolovratu a další nástroje potřebné k vestfálské metodě. Většina z nich se tedy opět vrátila ke starému způsobu výroby. Přadlácké školy tak poměrně záhy ukončily svou existenci a až do roku 1946 na Jesenicku žádné jiné učňovské ani střední textilní školy neexistovaly².

Výchova kvalifikovaných tkalců a dalších odborníků potřebných pro práci ve zdejších textilních závodech probíhala na učilištích a školách v sousedních okresech. Odsun německého obyvatelstva z Jesenicka, který započal v prvních měsících roku 1946,³ znamenal ve svém důsledku odliv téměř všech původních dělnických a technických kádrů z textilních

závodů v Jeseníku a ve Zlatých Horách. Nově přicházející dosídlenci mířící v poválečných měsících na Jesenicko z vnitrozemí nebyli schopni tento propad v počtu pracovních sil nahradit a kritická situace vyžadovala rychlé a efektivní řešení.

Základní odborná škola textilní v Jeseníku

Textilní firma Regenhart – Raymann přešla 6. června 1945 pod národní správu⁴ a po jejím znárodnění podle dekretu prezidenta republiky z 24. října 1945 byl k 1. lednu 1946 zřízen podnik Tkalcovny a úpravny jemného lnu, národní podnik ve Frývaldově.⁵ Prakticky okamžitě s těmito kroky se začalo připravovat i otevření tzv. podnikové ZOŠ. Situace pro vznik školy však nebyla nikterak příznivá. Chyběly totiž nejen učitelé a vychovatelé, ale i prostory pro výuku a internát pro ubytování žáků. Jediné čeho tehdy bylo dost, bylo poválečné nadšení a schopnost improvizovat. Specifikem byla i skutečnost, že nešlo o zahájení provozu školy s jednou, respektive dvěma třídami v úvodním ročníku, jak tomu bylo běžně u řady jiných v té době zakládaných ZOŠ, ale „rozjet“ bylo potřeba hned několik tříd najednou.⁶ Přestože se zprvu uvažovalo, že nově vznikající ZOŠ budou přiděleny prostory v některé z dosavadních jesenických škol, příval nových osídlenců na jaře a v létě 1946 znamenal naplnění jejich kapacit a naděje podnikového ředitelství na přidělení učeben tak vzaly za své. Krizovou situaci však bylo potřeba urychleně vyřešit. Škola se měla otevírat 1. září 1946 a k nástupu bylo přihlášeno více jak 160 chlapců a dívek.⁷ Pro chlapecký internát tak byl po dohodě s příslušnými orgány uvolněn bývalý hotel Katzer ve tehdejší Stalinově ulici č.p. 93.⁸ I když vlastní budova bývalého hotelu však byla tehdy značně poškozena a vodovody, elektroinstalace i topení nebyly ve vyhovujícím stavu, stala se v den zahájení výuky dne 4. září 1946 domovem ke studiu přijatých chlapců a rodiny vychovatele. Pro dívky byly po jednání se zástupci Městského národního výboru a církevními úřady vyčleněny dvě budovy kláštera sester řádu sv. Voršily na tehdejším Rudém náměstí č.p. 28, kde dříve působil výchovný a vzdělávací ústav tohoto řádu.⁹ Protože závodní kuchyně ve vlastní továrně nebyla schopna pojmout nový příval strážníků, připravovalo se jídlo pro dívky v klášterní kuchyni a jídelna byla nouzově zřízena v tělocvičně. Tím ale problémy se stravováním studentů zdaleka nekončily. Šlo totiž o dobu, kdy byly veškeré potraviny na přiděl. Bylo tedy potřeba, aby si budoucí studenti před nástupem do školy doma vyřídili tzv. odhlášení. To se ale častokrát nestalo a místo s potvrzením o odhlášení přijížděli s potravinovými lístky nebo dokonce vůbec bez nich – to v případě, že šlo o studenty ze Slovenska, kde byly potraviny až na cukr volně ke koupi. Pro zajištění stravování studentů měly význam především zásobovací odhlášky, neboť potravinové lístky nebyly adekvátní náhradou ve srovnání s možnými mimořádnými přiděly pro mladistvé. Naštěstí zásobovací referenti ONV a MěNV v Jeseníku měli pro nastalou situaci pochopení a poskytli kuchyni potřebnou zálohu potravin.

Jak už bylo výše řečeno, velké problémy měla ZOŠ i s nalezením vhodných učeben. Když se ukázalo, že město nebude moci požadované prostory poskytnout, bylo nezbytné situaci alespoň nouzově vyřešit. Budoucí učitelé spolu se zaměstnanci závodu, kteří přicházeli pomáhat po večerech, museli narychlo zařídit v budově bývalého skladiště tkalcovny tři velké místnosti, které poté sloužily jako nouzové učebny.¹⁰

Navíc vznik ZOŠ nejen v Jeseníku, ale i jinde provázela celá řada organizačních nedostatků. Například původní přihlášky pro studenty neměly kolonku pro datum narození. Propagační materiály sice vybízely ke vstupu do ZOŠ mládež do 18 let, ale ani to se vždy nedodržovalo. Výsledkem tak byl velký věkový rozptyl uchazečů o studium. V případě jesenické ZOŠ se pohyboval v rozpětí 14 – 21 let, což samo sebou přinášelo nemalé problémy ve výuce i při ubytování. Zejména slovenští studenti věkem nezřídka překračovali některé z vyučujících, kteří na pedagogická místa nastoupili přímo ze škol. Jen část pedagogického sboru pocházela totiž přímo z Jesenicka.

Ale i přes tato úskalí se nakonec zakladatelé ZOŠ v Jeseníku¹¹ přenesli a výuka se v září 1946 zdárně rozběhla. Do prvního ročníku se přihlásilo 163 uchazečů, z čehož bylo 90 chlapců a 73 dívek. Převážná část jich pocházela z Moravy a Slezska (téměř 80%), ale nechyběli ani studenti z Čech (15%) a 11 dívek a chlapců bylo slovenské národnosti. V ročníku byly vytvořeny čtyři třídy. Vyučovací předměty zahrnovaly jak předměty všeobecného vzdělání (češtinu, matematiku, hospodářskou nauku, občanskou nebo tělesnou výchovu), tak i odborné předměty související se zaměřením školy (strojnictví, odborné kreslení, nauku o vazbách a rozboru tkanin apod.). Vyučující i žáci se museli potýkat s nedostatkem vhodných učebnic a učebních pomůcek. Ne zcela ideálně také probíhal praktický výcvik studentů, určený v rozsahu 32 hodin týdně. Značná část zaměstnanců závodu byla německé národnosti a byla tudíž do konce roku 1946 odsunuta. Zůstaly necelé dvě stovky klíčových pracovníků, většinou starších ročníků.¹² Ti ale většinou vůbec neuměli česky a přestože základy němčiny většina studentů jakž takž ovládala, odborná terminologie používaná v textilním provozu jim byla zcela cizí. Zaměstnanců české národnosti byl v letech 1946 – 47 stále ještě nedostatek a proto ne všichni studenti mohli absolvovat praxi po boku česky mluvícího pracovníka. Pomoc těmto studentům v krušných začátcích poskytovala bývalá komunistická poslankyně předválečného Československa Marie Čížinská, která v závodě působila jako tkadlena.¹³

Výrobní postupy bylo nutné často pouze odpozorovat. Navíc suroviny, které by bylo možné použít k praktické výuce studentů, nebyly ideální a častokrát se ani pro tuto činnost nehodily. Na druhé straně nutnost značných improvizací, ke kterým v průběhu praktické výuky docházelo, nabízela i předem netušené možnosti. Zde je možno zmínit malý příklad na dokreslení. Protože se tehdy teprve dával do provozu celý sál tkalcovny, naskytla se studentům možnost vyzkoušet si vrchovatou měrou všechny úkony spojené s montáží a demontáží tkalcovských strojů a dalších výrobních zařízení. Počáteční potíže tak musely být překonávány za pochodu. Praktická výuka v průběhu prvního roku existence školy probíhala ještě přímo ve výrobě, protože výukový sál se stavy pro studenty byl uveden do provozu až v září 1947. Dívky I. ročníku většinou absolvovaly praxi v soukárně, snovárně, vyšívárně, malírně, navádírně, tkalcovně, čistírně upraveného zboží a některé z nich i u pomocných kancelářských prací. Chlapci pak obvykle prodělávali praktický výcvik na jednotlivých odděleních tkalcovny a úpravny látek.¹⁴ Studenti měli v prvním ročníku nárok na kapesné ve výši 30 Kč za měsíc, ve druhém na 60 Kč. Vedle toho se jim ukládal na konto obnos, který získali za tzv. tkalcování – tedy za výrobky, které při své výuce vyrobili a byl jim předán v okamžiku ukončení studia.

Základní odborná škola měla v sobě prvky, které s úspěchem aplikoval ve svých učňovských zařízeních Tomáš Baťa a o život studentů bylo postaráno i dobře, kdy neměli školu nebo praktickou výuku. Žáci jesenické ZOŠ se mohli ve volném čase věnovat i rozmanité zájmové činnosti. Bylo způsobeno i tím, že v Jeseníku prožili značnou část roku a domů za rodiči odjížděli jen sporadicky. To bylo způsobeno i tím, že po válce byla pracovním dnem také sobota a jediným volným dnem v týdnu byla pouze neděle. Obdobími, během nichž studenti opouštěli internát, tak byly jen vánoce, velikonoce a prázdniny. Ty ale pro ně začínaly až na začátku srpna, kdy v podniku probíhala celozávodní dovolená. Na domovech mládeže v roli vychovatelů působila (a fakticky také žila) i část zejména mladých a svobodných kantorů ZOŠ. Ti, věkem nepřilíší vzdálení studentům, tak byli provázáni se školou prakticky 24 hodin denně. Na druhé straně pozitivem tohoto stálého kontaktu studentů se svými jen o pár let staršími vyučujícími (např. Taufman, Rožková atd.) bylo navázání vzájemných úzkých vztahů a velkého přátelství.

První vlašťovkou mezi zájmovými činnostmi byl sport a již na podzim 1946 došlo k přátelským zápasům studentů ZOŠ s dorosteneckým mužstvem místního fotbalového klubu S.K. Slavia Jeseník. Při oslavách založení Československa 28. října 1946 se mužstvo školy

zúčastnilo štafetového běhu městem. Sportovních odvětví i dalších zájmových kroužků postupně přibývalo a do sportovní činnosti začaly zapojovat i dívky. Talentovaní chlapci a dívky záhy našli uplatnění v řadě jesenických sportovních klubů, které tohoto nečekaného posílení náležitě využívaly. A nešlo jen o fotbal, ale i o odbíjenou, házenou, lehkou atletiku a další sporty. Na internátech (tzv. Domovech mladých) měli chlapci a dívky možnost navštěvovat řadu zájmových kroužků – např. dramatický, hudební, lehkootletický, kopané, turistický, fotoamatérů nebo Junáka.

Pospolitost komunity dívčího Domova mládeže u sester voršilek přibližují vzpomínky tehdejší učitelky a vychovatelky Evy Rožkové: „*Vchod na Domov mládeže byl v rohu náměstí branou, kterou otevírala vždy jedna ze sester. Ložnice děvčat byly v 2. patře, v 1. patře se nacházela jídelna. Do školy v areálu tkalcovny jsme s děvčaty z Domova mládeže chodily vždy organizovaně a nezřídka s písničkou na rtech, takže se po nás otáčelo celé jesenické náměstí. Ještě větší nadšení jsme zažívaly poté, co pro nás podnik nechal ušít uniformy. Chodili jsme v nich nejen na vyučování nebo po městě, ale vydávaly jsme se v nich i na výlety a reprezentovaly tak naši školu. V průběhu pracovního týdne příliš volného času nebylo, během dne se střídala výuka s praxí a večer již příliš volného času nezbyvalo. Občas se sice poštěstilo zajít do kina, ale jinak šlo víceméně o činnost v rámci zájmových kroužků. Skutečně volným dnem byla až neděle. Dopoledne bylo obvykle věnováno úklidu, praní nebo nějaké jiné dívčí zkrášlovací činnosti. Náplň odpolední ovlivňovala roční doba a počasí. Jesenicko je nejkrásnější v září a v říjnu a tak se při hezkém počasí v tomto období často chodilo na výlet. Někdy se i vyjelo. To z podniku přijel nákladní automobil, nasedly jsme si korbu a vůz nás odvezl někam do okolních hor. Pak jsme vystoupily a počkaly než stejnou cestou z Jeseníku dovezl vůz i chlapce. Společně jsme pak absolvovali výlet po horách a večer se vrátili pěšky domů. V okolí Jeseníku tak nebylo místa, které bychom nenavštívili.*“¹⁵ V průběhu školního roku také podnikli žáci ZOŠ zájezd do družební školy v Prudniku a na tři dny se všichni podívali i do východních Čech, kde vedle ZOŠ v Náchodě navštívili i Ratibořice, Hronov, Adršpach nebo Hradec Králové. V létě se také chodilo na městské koupaliště.

Pozoruhodnou činností se mohl pochlubit i školní dramatický soubor.¹⁶ Jeho členové nastudovali například Lucernu, Broučky nebo Kutnohorské havíře. Se svými představeními vystupovali před jesenickými diváky v Hedvičině sále a zajížděli i do dalších míst Jesenicka. S Kuthorskými havíři se zúčastnili i celostátní přehlídky pořádané v Praze. Mezi děvčaty vyniklo i několik výborných recitátorek. Nechyběla ani tradiční studentská zábava – majáles, maškarní ples nebo mikulášská zábava. Studenti se zúčastňovali i četných přednášek a často se také chodilo na tzv. desítku, což byl podnikový společenský dům vedle centrály. Zde se pravidelně konala tzv. „Naše středa“, což byl společenský program, který si studenti sami připravovali. Zpívalo se, hráli se skeče, pouštěly se desky a konaly se zde například i tancovačky.

Trochu jiné poměry než v bývalém klášteře voršilek zprvu vládly na chlapeckém internátě v bývalém hotelu Katzer, kde byl hlavním vychovatelem Miroslav Janota. To byl bývalý voják československého zahraničního vojska, které se vytvořilo v průběhu 2. světové války na Západě. Režim na internátě měl tím pádem vojenské rysy. Studenti drželi služby, sami si udržovali na internátě pořádek a každý večer byl nástup k rozkazu na chodbě spojený s rozdáváním korespondence.¹⁷ V průběhu 1. ročníku ZOŠ museli bydlet na internátě i chlapci z Jesenicka. Dramatická situace nastala na chlapeckém Domově mládeže po návratu studentů z vánočních svátků. Zima na přelomu let 1946/47 byla totiž neobyčejně krutá a bohatá na sněh a na internátě zamrzlo ústřední topení. Studenty bylo nutné ubytovat v náhradních podmínkách, jak se dalo. Bydlelo se u učitelů i v rodinách zaměstnanců továrny.¹⁸ Po zahájení školní výuky v září 1946 museli studenti, podobně jako děvčata, zprvu chodit na jídlo do klášterní jídelny. Přibližně po měsíci však pro ně už bylo zajištěno stravování v závodní jídelně v areálu tkalcovny, kam chodili i na večere a na jídlo v neděli. Trávení volného času

na chlapeckém internátě do jisté míry souviselo i s poměrně velkým věkovým rozptylem studentů, jejichž stáří se pohybovalo od 14 do 21 let. Značná část z nich se však bez ohledu na věk věnovala sportu. Prim hrál především fotbal, ale v oblibě byl i lední hokej, lehká atletika, ping-pong nebo i box. I zde samozřejmě měli studenti možnost navštěvovat některý ze zájmových útvarů nebo si vyrazit do kina, ale našli se i takoví, kteří chtěli užívat svobody a plnými doušky vychutnávat možnosti, které jim nabízel život bez dohledu rodičů. Ne každý se dokázal s novými povinnostmi a prostředím vyrovnat, a proto určitá část studentů musela po 1. ročníku z kázeňských důvodů školu opustit.

Součástí tehdejšího života studentů ZOŠ a jejich vyučujících byly i dobrovolné brigády. Většina těch, kteří se do nich zapojili, je považovala spíše za příjemné vytržení z běžného školního života než za nějaké nutné zlo. Studenti ZOŠ tak například pomáhali vytrhávat a sklízet len, vysazovat stromky v lese nebo se aktivně zapojili i do stavebních oprav jesenického náměstí. Tato jejich činnost samozřejmě nezůstala bez odezvy v regionálním tisku a několikrát dokonce navštívil jesenickou ZOŠ i Československý rozhlas a natočil zde reportáže ze školy, Domova mládeže i vlastní továrny.

Zajímavou kapitolou v činnosti studentů bylo i vydávání školního časopisu Atom z textilu,¹⁹ jehož první číslo vyšlo v roce 1948. Do té doby publikovali studenti své příspěvky na posledních stránkách podnikového periodika, které neslo název Frývaldovský textil.²⁰ Atom z textilu byl cyklostylovaný občasník a jeho vydavatelem byla skupina Svazu české mládeže při ZOŠ.

Z celkové počtu 163 studentů, kteří v září 1946 nastoupili do školy, dokončilo první ročník 145 žáků, z toho 62 dívek. V 56 případech šlo u ukončení s vyznamenáním. Ve druhém ročníku pokračovalo v září 1947 ale jen 115 z nich. Z chybějící třicítky jich část přešla na státní odborné a průmyslové školy nebo na ZOŠ v blízkosti svého bydliště, někteří si zvolili jiné povolání a část žáků odešla z důvodů kázeňských problémů na doporučení vedení školy a podniku. Jestliže první ročník počtem svých studentů dokonale charakterizoval hlad po kvalifikovaných pracovnících v textilním průmyslu, který vyvstal v pohraničí po odsunu německého obyvatelstva, pak v září 1947 bylo do nově otevíraného prvního ročníku přijato jen 36 studentů – 12 dívek a 22 chlapců. Drtivá většina z nich už pocházela přímo z Jesenicka a jeho nejbližšího okolí a prakticky téměř všichni na rozdíl od prvního ročníku školu dokončili. Provoz školy a internátu se vymanil z prvotních obtíží a došlo i ke zkvalitnění výuky a podmínek života studentů na domovech mládeže. Pro studenty, kteří v září 1947 nastupovali do II. ročníku, se podařilo do odborných předmětů zakoupit nové učebnice a ve vlastní výuce se stále větší důraz kladl i na praktickou stránku vzdělávání. Před nástupem nových žáků byl dán škole v srpnu 1947 k dispozici učňovský sál pro praktické vyučování, který byl vybaven 47 stavy různých šířek a systémů a vyčleněn instruktorský sbor 12 pracovníků tkalcovny částečně tvořený nejlepšími studenty II. ročníku, kteří v průběhu prázdnin prošli kurzem vedeným ředitelem školy a odborným učitelem a pomáhali proškolovat studenty I. ročníku v rámci hodin praktické výuky.

Do života školy daleko vzdálené od centra politického dění zasáhly i dopady převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948. Nikdo z pedagogů nebo ze studentů nebyl sice závodním akčním výborem vyloučen či jinak perzekuován, ale všichni studenti a pedagogové se tehdy museli shromáždit v jedné z velkých hal závodu, kde byli seznámeni s novou politickou situací a úkoly, které je v novém zřízení čekají. Zde je třeba konstatovat, že převážnou část studentů politika příliš nezajímala a měli zcela jiné zájmy. Svou roli navíc hrál i fakt, že převážná část z nich pocházela z dělnických rodin, které přišly na Jesenicko po 2. světové válce. Ty s programem KSČ do značné míry sympatizovaly nebo alespoň nedokázaly dohlédnout případných důsledků nastolení totalitního režimu.

Jak už bylo výše řečeno, po ukončení dvouletého studia zůstala značná část absolventů školy pracovat v jesenickém textilním závodě a nebylo prakticky oddělení, kde by nenašli

uplatnění. A to nejen jako tkalci a sukařky, ale třeba i v podmistrovských funkcích a mezi úřednickým aparátem. Pro absolventky školy byla v průběhu let 1947 – 48 adaptována nákladem 2,5 milionu korun budova č. 40 v dnešní Bezručově ulici. Po získání bezúročné státní půjčky a nelehkém zajišťování nedostatkového materiálu v poválečném období (vodovod, ústřední topení) byla stavba dokončena o prázdninách roku 1948. Básník Petr Bezruč vyslovil souhlas s pojmenováním ubytovny svým jménem a připojil ke svému dopisu i veršované věnování přející nově vzniklému Domovu Petra Bezruče a jeho obyvatelům hodně zdaru. Pro svobodné absolventky základní odborné školy bylo v ubytovně připraveno 24 dvoulůžkových pokojů s teplou a studenou vodou. Každé patro bylo vybaveno i nezbytným sociálním zařízením a žehlárnou, v přízemí se nacházela velká společenská místnost a kuchyně. Vlastní uvedení Domova Petra Bezruče do provozu bylo spojováno s dobovými tezemi o tom, že vděčnost za skvělé ubytování se projeví ve vzorném postoji k práci a národnímu podniku.

Stěhovaly se ale i internáty chlapců a dívek. Chlapci opustili bývalý hotel Katzer a přesídlili v roce 1948 do budovy č. 71 v ulici Josefa Hory. Nedaleko od nich vznikl i nový internát dívek. Konsolidoval se i provoz školy. Jestliže v prvním ročníku studia byl ještě poměr teoretické výuky s praxí poměrně vyrovnaný, ve druhém ročníku už převažovalo poznání jednotlivých provozů továrny a zaškolení se v jednotlivých činnostech. Na organizaci života studentů v pohraničním Jeseníku neměly celospolečenské změny zprvu velký vliv a život školy i mimoškolní zájmové činnosti studentů dál probíhaly podle zavedených a osvědčených zvyklostí. Prim hrál opět sport, kultura a výlety do přírody, které nezřídka dostávaly rysy trampského hnutí. Část studentů, zejména chlapců využila porevolučního chaosu k tomu, že k víkendovým akcím využívala sezónní lovecké chaty vysoko v horách a nezřídka v přírodě trávil volné víkendy, s tím, že za dobrodružstvím vyrážela již v sobotu odpoledne.²¹

Když v září 1949 nastoupili do prvního ročníku základní odborné školy noví studenti, nikdo tehdy asi na škole netušil, že půjde o ročník poslední. Základní odborné školy v textilním průmyslu totiž čekaly organizační změny. První přišly s novými osnovami, které přinášely navýšení hodin odborných předmětů. Sloučení jesenického závodu s přádelnou ve Vrbně pod Pradědem mělo vést od září 1948 ke zřízení odborného výukového pracoviště pro přádláky a zušlechťovatele. Ale plány na rozšíření učebních oborů v rámci ZOŠ avizované ve sborníčku k ukončení první dvouletky školy nebyly zřejmě vůbec naplněny.²² Stejně tak se v následujících letech minula úspěchem i snaha vedení ZOŠ o zvýšení jejího statutu a přeměnu na školu mistrovskou.

Základní odborná škola v Jeseníku ukončila svou činnost v roce 1951. Ředitel Koutský s částí pedagogického sboru poté odešel do východních Čech. Zbylí kantoři, kteří byli vedle výuky na ZOŠ zaměstnáni zároveň v jiných školách na Jesenicku, se vrátili na svá původní působiště. Třídy, výukový sál se stavy nebo domovy mládeže však neosiřely. V roce 1951 bylo do Jeseníku z Vikýřovic u Šumperka přemístěno tzv. Středisko pracujícího dorostu.²³ Spolu s ním přišel i nový pedagogický kolektiv na čele s ředitelem Vladimírem Žalským. Dnes bychom řekli, že šlo o jednoleté učiliště pro tkadleny. Porevoluční název v sobě slučoval školu, domov mládeže a středisko praktické výuky. Školní lavice se tak v září 1951 opět zaplnily. Cílem střediska pracujícího dorostu bylo zajistit výuku tkadlen pro potřeby lnářského průmyslu na Jesenicku. V průběhu dalších let se středisko pracujícího dorostu změnilo na odborné učiliště vychovávající vedle tkadlen i mechaniky-seřizovače, chemiky textilního průmyslu a další odborníky. S tím, jak klesaly požadavky na co nejrychlejší zapojení dělnického dorostu do výrobního procesu a v návaznosti na jednotlivé školské reformy, se prodlužovala i délka studia. Ale to již je jiná kapitola z dějin textilního školství na Jesenicku.

Vznik textilní školy v Jeseníku byl nezbytný z hlediska výchovy nových kvalifikovaných pracovníků a z toho plynoucí možnosti opětovného rozvoje textilních závodů v nově osidlovaném pohraničí. Zároveň byl i cenným ekonomickým přínosem pro město a to zvláště v prvních dvou letech své existence, kdy zde studovalo více jak 150 studentů. Příjmy spojené se jejich stravováním přinášely nezanedbatelné zisky místním potravinářským obchodníkům a i podíl mládeže na zábavě a kultuře, umožnil uspořádání četných společenských akcí. Šlo samozřejmě zejména o účast na kulturních programech s politickým nádechem, jejichž počet stoupal zejména v letech 1947 – 1951, ale na druhé straně nelze nevidět poválečné nadšení a euforii, které provázely nejen vznik a existenci Základní odborné školy v Jeseníku, ale i obnovu bývalého textilního gigantu, který pod značkou Regenhart – Raymann v předchozích více jak 100 letech dobýval svět. Jeseničtí tkalci na tuto slávu dokázali navázat v následujícím desetiletí, kdy jejich výrobky v rámci kolekce n. p. Moravolen sbíraly četná ocenění na světové výstavě EXPO 58 v Bruselu.

Zánik jesenického textilního učiliště byl bytostně spjat se zánikem slavné textilní továrny. Levná, i když zdaleka ne tak kvalitní asijská produkce, neprůhledná privatizace a neschopnost nového managementu podniku najít odbytiště pro vyráběné zboží znamenaly postupné vyklízení pozic na trhu se lněným zbožím a pomalý, ale neodvratný, zánik textilní výroby na Jeseníku. Pro absolventy učiliště na trhu práce už nebylo uplatnění a pedagogická instituce vychovávající odborníky potřebné v textilním průmyslu tak ztratila své opodstatnění.

Členové učitelského sboru ZOŠ v průběhu let 1946 – 1951

ředitel školy:

Alois Polák

Odborní učitelé:

Eva Rožková (Šejdová)

Antonín Daniš

Alfred Kunčík

Jaroslav Koutský

Josef Überal

Jaroslav Mikulecký

Jaroslav Taufman

František Jiruška

Miroslav Janota

Miroslav Železný

Irena Červinková (Petrů)

Basil Richter

Bohumír Veselý

Alois Vymětal

Jan Blažek

František Augusta

Jako vychovatelé v domovech mládeže působili:

Eva Rožková (Šejdová)

Irena Červinková (Petrů)

Anna Pospíšilová

Julie Krovozová
Miroslav Janota
Miroslav Železný
Alois Polák
Rudolf Pach
Alois Vymětal

(někteří členové pedagogického sboru působili v prvních letech po založení ZOŠ v obou funkcích)

Po odchodu Aloise Poláka na ministerstvo lehkého průmyslu se ředitelem ZOŠ stal Jaroslav Koutský. Ke změnám postupně došlo i v pedagogickém sboru, kde z důvodu snížení počtu studentů již nebylo potřeba tak rozsáhlého počtu pedagogů a vychovatelů a někteří tak odešli. Naopak novou tvář se po roce 1948 stal vychovatel Jaroslav Zouzal.

LITERATURA

- HOSÁK, L. a kol., Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Ostrava 1967, 466 s.
- ZUBER, R.: Jesenicko v období feudalismu do roku 1848. Ostrava 1966, 540 s.
- Kol.: Lnářský průmysl. Trutnov, 1984, sv. 5, 391 s.
- Kol.: Lnářský průmysl. Trutnov, 1986, sv. 6, 176 s.

POZNÁMKY

1. Statut základní odborné školy v Jeseníku schválený Ministerstvem školství a osvěty v Praze 29. 1. 1947 č. j. A-274540/46-IV/5 paragraf 1.
2. Existenci školy připravující vybrané jedince na povolání mistrů, návrhářů a obchodních agentů v závodě Regenhart&Raymann k roku 1880 uvádí ve své práci pouze Pavel Čučka. In: ČUČKA, P.: Historie n. p. Komsomol v Jeseníku v letech 1945 – 1958. Diplomová práce FF UP Olomouc, 1986, s. 12.
3. HRADLOVÁ, J.: Odsun Němců z Frývaldova. VMJ Jeseník, 1996, s.
4. ZÍCHA, O. – POLÁK, A.: K historii textilního průmyslu v okrese Jeseník. In: Jesenicko, ONV Jeseník, 1947, s. 80.
5. Původní název města do roku 1947.
6. Podle vzpomínek učitele Jaroslava Taufmana byli žáci v 1. pololetí ročníku 1946/47 rozděleni do 4 tříd, ve 2. do šesti. Vzpomínky Jaroslava Taufmana zaznamenané při setkání pedagogů a absolventů ZOŠ Jeseník v roce 2010. Archiv autora, rukopis.
7. POLÁK, A. a kol.: Naše základní odborná škola. *Sborníček k ukončení první dvouletky školy*. Tkalcovny a úpravny jemného lnu v Jeseníku, 1948, s. 4.
8. Dnes hotel Staříč na Lipovské ulici.
9. Dnes ZŠ Průchodní. Původní vstup do areálu z náměstí byl zlikvidován při přestavbě centra města v 70. letech 20. století.
10. POLÁK, A. a kol.: c.d., s. 5.
11. Při založení byl oficiální název školy Podniková škola československého textilního průmyslu ve Frývaldově a platil do 31. 12. 1946. Od 1. 1. 1947 došlo k přejmenování na Základní odbornou školu československého textilního průmyslu ve Frývaldově.
12. Ke 4. 1. 1947 pracovalo v podniku 539 Čechů a 173 Němců. In: ČUČKA, P.: Historie n. p. Komsomol v Jeseníku v letech 1945 – 1958. Diplomová práce FF UP Olomouc, 1986, s. 27.
13. Marie Čížinská, 7. 8. 1891 – 22. 6. 1982, členka Poslanecké sněmovny Národního shromáždění ČSR v letech 1929 – 1935. In: ONDŘEJOVÁ, P.: Ženy v československém parlamentu 1918 – 1938. Magisterská diplomová práce, FF MU v Brně, s. 20 – 23. Marie Čížinská prožila válku v německých koncentračních táborech a po osvobození Československa navštívila bratra na Jesenicku. Jako bývalá textilačka nastoupila do Tkalcoven a úpravny jemného lnu v Jeseníku. Žáci ZOŠ se s ní setkávaly jako s tkadlenou při praktické výuce. Po únoru 1948 se stává předsedkyní OV KSČ a ujala se vedení okresní politické školy umístěné v Širokém Brodě. V letech 1949 – 1954 opět působila v jesenické textilce a poté v 63 letech odešla do důchodu. In: KOŽUCHOVÁ, K.: Marie Čížinská. OVM Šumperk, 1981, s. 7 – 9.
14. POLÁK, A. a kol.: c.d., s. 12.

15. Vzpomínky Evy Rožkové-Šejdové zaznamenané v Byšicích v červenci 2011. Archiv autora rukopis.
16. Jedním z jeho členů byl Zdeněk Jágr, který se později stal hercem a režisérem opavského divadla.
17. Po odchodu Miroslava Janoty převzal místo vedoucího vychovatele Alois Vymětal, který do Jeseníku přišel se zkušenostmi z Baťovy továrny ve Zlíně.
18. Vzpomínky Pavla Čučky zaznamenané v Jeseníku v červenci 2011. Archiv autora rukopis.
19. Autorem názvu časopisu byl student Jiří Břenek. Sami studentu na stránkách svého periodika vysvětlovali jeho název takto: „*Hmota se skládá z molekul a tyto z atomů. Život se skládá z vteřin, minut, dní, které jsou tvořeny prací, radostmi i starostmi. To jsou atomy života. Náš ATOM Z TEXTILU je malá částička ze života ARANDARU.* V roce 1950 se časopis přetřansformoval na oficiální podnikový měsíčník a vycházel pravidelně až do poloviny roku 1954.
20. Tento cyklostylovaný občasník byl vydáván jako zpravodaj n.p. Tkalcovny a úpravny jemného lnu a ZOŠ textilního průmyslu ve Frývaldově.
21. Vzpomínky Jiřího Břenka zaznamenané v Kralupech v červenci 2011. Archiv autora rukopis.
22. Protože začlenění vrbenského závodu bývalé firmy E. Grohmann do Tkalcoven a úpraven jemného lnu n. p. Jeseník bylo značně chaotické (k připojení došlo v roce 1948, ovšem se zpětnou platností k 1. 1. 1947) a nemělo dlouhého trvání (od 3. 10. 1949 přešla přádelna ve Vrbně do n. p. Lenas Bruntál), k výuce přadláků a zušlechťovačů zřejmě vůbec nedošlo.
23. Střediska pracujícího dorostu byla zřizována na základě zákona o pracujícím dorostu č. 96/1950 Sb.. Střediska byla zřizována při závodech národních, státních a komunálních podniků a vychovávala pracující dorost pro jejich potřeby. V roce 1951 došlo na základě vládního nařízení č. 43/1951 Sb. k revizi učebních oborů. Obsah jednotlivých učebních oborů byl zúžen a délka učební doby podstatně zkrácena. Střediska pracujícího dorostu a základní odborné školy byly vládním nařízením č. 19/1954 Sb. zrušeny a nahrazeny učňovskými školami.

ZUSAMMENFASSUNG

Textilfachschule in Jeseník (1946-1951)

Nach Wiedererrichtung der Tschechoslowakei im Jahre 1945 tauchte im Zusammenhang mit der geplanten Aussiedlung der deutschen Bevölkerung das Problem auf, wie man im Grenzgebiet nach Ausscheiden der ursprünglichen Beschäftigten genügend qualifizierte Arbeitskräfte in der Textilindustrie gewinnen könnte. Als optimale Lösung bot sich die Gründung sog. Grundfachschulen in den einzelnen Betrieben an, die es ermöglichten, in relativ kurzer Zeit die erforderliche Anzahl von Fachleuten auszubilden. In der Nachkriegszeit entstanden an die Hundert solcher Schulen, eine davon im hiesigen Textilbetrieb Regenhart&Raymann in Jeseník. Diese Firma, die vor dem Krieg zu den weltbekanntesten Herstellern hochwertiger Leinenwaren gehörte, kam am 6. Juni 1945 unter die Nationalverwaltung und nach ihrer Verstaatlichung laut Dekret des Präsidenten der Republik vom 24. Oktober 1945 wurde am 1. Januar 1946 der Volksbetrieb Weberei und Aufbereitung von feinem Leinen (Tkalcovny a úpravny jemného lnu) gegründet. Die neue Fachschule, die ihren Betrieb im September 1946 aufnahm, musste zu Beginn viele Probleme lösen, da Lehrer, Lehrräume und Unterkünfte für die Auszubildenden fehlten. Dank des Nachkriegsenthusiasmus gelang es jedoch, alle Schwierigkeiten erfolgreich zu meistern und im Jahre 1948 wurde der erste Lehrzyklus von mehr als 100 Absolventen abgeschlossen, die anschließend als qualifiziertes Fachpersonal in der Textilindustrie arbeiteten. Die meisten von ihnen blieben im Jeseníker Betrieb. Der Beitrag schafft einen Überblick über die Geschichte der Schule und beschreibt das Leben der Auszubildenden in Jeseník, sowie ihre außerschulischen Tätigkeiten.

STRESZCZENIE

Tekstylna szkoła zakładowa w Jeseníku

Po odbudowie Czechosłowacji w 1945 r. powstał, w związku z planowanym wysiedleniem ludności niemieckiej, problem zapewnienia dostatecznej liczby kwalifikowanych pracowników w przemyśle tekstylnym. Jako optymalne rozwiązane umożliwiające wyszkolenie w krótkim czasie odpowiedniej liczby fachowców wybrano tworzenie szkół zakładowych działających w poszczególnych firmach. Takich szkół powstało w okresie powojennym kilkadziesiąt. Jedną z nich działała w Jeseníku przy fabryce Regenhart&Raymann. Firma przeszła 6 czerwca 1945 r. pod zarząd państwowy. Na podstawie dekretu prezydenta republiki z 24 października 1945 r. w dniu 1 stycznia 1946 r. utworzono przedsiębiorstwo Tkalcovny a úpravny jemného lnu, narodni podnik. Utworzona we wrześniu 1946 r. szkoła zakładowa od początku borykała się z dużymi trudnościami spowodowanymi brakiem kadry nauczającej, brakiem pomieszczeń do nauki i zakwaterowania uczniów. Udało się je przewyciężyć i w 1948 r. ukończyło naukę ponad 100 uczniów, którzy stali się fachowcami w przemyśle

tekstylnym. Większość pracowała w firmie w Jeseniku. Artykuł omawia historię szkoły, życie uczniów i ich pozaszkolną działalność.